

• М Е М У А Р И Т А Щ О Д Е Н Н И К И •

Т О М С Е Г Е В

БЕН-ГУРІОН

*Держава
за будь-яку ціну*

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2020

*Моїм онукам Лії, Бену, Ліору
та їхнім батькам Шифі й Ітайлу.*

[■]

ВСТУП СТОПАМИ ІСТОРІЇ

У холодний січневий день 1940 року Давид Бен-Гуріон спускався до готелю «Калія», що за Мертвим морем — у найнижчій точці земної кулі, й розмірковував про те, як він з'явиться у книзі, яку в майбутньому якийсь біограф міг би зрештою написати про нього та його колег — засновників держави Ізраїль. Він уявляв «молодого, інтелігентного і досвідченого спеціаліста». Певно, той біограф розпізнає «слабкості, недоліки та провини» засновників: ніхто з них не «був святим», писав Бен-Гуріон. Проте, чи зможе він одночасно поставитися із повагою до історичної цінності їхніх досягнень і зрозуміти їх? Можливо, він навіть зрозуміє, скільки втратив, дізнавшись про них тільки після їх смерті.¹ Бен-Гуріон часто думав про смерть.

Подібно до національних лідерів інших країн, Бен-Гуріон старанно працював над докладними розповідями про свій час і себе самого для майбутніх поколінь. За десять років після створення держави Ізраїль він уявляв археологічні розкопки артефактів країни тритисячолітньої давнини. Археолог має розкрити хроніку Війни за незалежність 1948 року і дізнатися звідти про перемогу Ізраїлю. «Але що, як він замість цього знайде шматки газет з Єгипту, Сирії, Йорданії чи Іраку, де розповідають про перемогу арабів? Кому повірить археолог 4958 року», — запитував себе Бен-Гуріон.²

Щоденники, статті, книги, листи та промови Бен-Гуріона містять мільйони слів; він проводив за ними багато годин, пишучи майже щодня. «Іноді я дивуюся тим, як багато написав», — зауважив він якось.³ Переважна більшість його праць мала на меті завоювання прихильності прийдешніх поколінь. Крім того, він намагався впливати на те, що пишуть інші. Коли Міністерство оборони Ізраїлю вирішило опублікувати офіційну історію війни 1948 року, Бен-Гуріон вимагав, щоб у книзі було наголошено на його зусиллях, спрямованих на отримання зброї, що зробило перемогу можливою. «Пістолети не падали з небес», — наполягав він у розмові з автором. Про іншу книгу, яку написали й опублікували офіцери Сил оборони Ізраїлю, що не були його великими шанувальниками, він писав: «Редактори поглумилися над пам'яттю про Війну за незалежність і тисячами загиблих».⁴

Завзятий читач біографій, він завжди намагався зрозуміти мотиви їхніх авторів. «Плутарх, напевно, не любив Марія, — писав Бен-Гуріон про одну з книжок, яку він взяв із собою до „Калії“, — але не виказував приниження та зневаги, бо це могло затьмарити його ідеальний образ чоловіка».⁵ Гай Марій був римським полководцем і державним діячем, який міг би зацікавити Бен-Гуріона внутрішніми суперечностями, частими та раптовими змінами настрою.

Кілька разів він співпрацював із біографами, що визнавали його засновником Ізраїлю. Однак були й такі, що вважали інакше. На початку 1967 року спалахнула суперечка щодо статті у «Єврейській енциклопедії» про Бен-Гуріона. Автором був головний редактор Єшаягу Лейбовіц — професор Єврейського університету і його давній опонент. «Я вважаю, що [Бен-Гуріон] є найбільшою катастрофою, яка будь-коли траплялася з єврейським народом і державою Ізраїль», — розповідав Лейбовіц щоденній газеті «Маарів»; у його записі була викладена та сама думка. Бен-Гуріон був показово незворушним. «Мені байдуже, що пише професор Лейбовіц, — відреагував він, — але мені не байдуже те, що роблю я — добре воно чи погане». Проте насправді його це розлютило. «Ненависть застилає йому очі», — писав він до видавця енциклопедії; він був Гаєм Марієм, а Лейбовіц — Плутархом. Бен-Гуріон був, справді, вдячний, коли

кілька років по тому один скульптор поділився з ним планами спорудити у Хайфі «Пантеон», що демонструватиме бюсти великих людей нації: державних діячів, письменників, акторів, військових лідерів, учених, спортсменів й інших. «Я сказав йому, що мені сподобалась ідея, — писав Бен-Гуріон, — але більше не скажу нічого».⁶

Голда Меїр сказала про це такі слова: «Ми гаряче молилися, щоб ця людина з блиском увійшла в історію, і боляче, що це відбувається не так. Сумно як для нього, так і для нас».⁷ Біографи Бен-Гуріона постали перед величезною кількістю архівних матеріалів, що могли вплинути на їхню оцінку людини позитивно чи негативно. Загалом, цей матеріал показує силу, гідність і досягнення Бен-Гуріона, але водночас — його недоліки, слабкості й провали.

«Бен-Гуріон був людиною, яка не міняється», — казав один із його знайомих. Від самого початку він був ідеологічно відданим, і цим водночас викликав в одних підтримку, а в інших — нашорошеність.⁸ Сіоністська мрія була квінтесенцією його індивідуальності й стрижнем його особистості, а її здійснення — найбільшим бажанням. «Відродження нації вимагає від нас людських жертв, — писав він івритом у свої вісімнадцять років. — І якщо ми, молоді люди, страждаємо від болю через розорення нашої нації, але не готові принести себе у жертву, ми неминуче втратимо себе».⁹ Він вірив у це до кінця свого життя. Бен-Гуріон уважав себе — і був для інших — утіленням історії свого народу. Його мислення було систематичним і методичним, навіть коли він суперечив сам собі, то складалося враження, ніби його висловлювання відбивають розширені, глибокі, послідовні, непохитні та стійкі судження. Він припускав, що знає, як поводитися у будь-якій ситуації.

Бен-Гуріон дуже хотілося бути лідером. Він прагнув до всього, що пропонувало керівництво, для здійснення мрії, яка була для нього самореалізацією, відповідальністю, могутністю й мала забезпечити йому місце в історії. Він часто звертався до Біблії та долі євреїв, але розумів, що досягнення мети в побудові єврейської держави потребувало виснажливої праці та крихітних, часто нестерпно дрібних, кроків уперед. Більшість поділяла його погляди, але зовсім небагато його колег, так само

сильно, як він, і з такого самого раннього віку захоплювалися політикою. Мало хто з них був таким же старанним і, як і він, обізнаним у деталях. Ці риси робили його незамінним, хоча і не всемогутнім, лідером.

Драму життя Бен-Гуріона становили загрозливі єврейські капіталісти з пістолетами в його рідному польському місті, години роботи в підвалі книжкового магазину в Оксфорді, випас овець у пустелі, вбирання аромату влади в Білому Домі й очікування появи Леніна на Червоній площі в Москві. Він займався політикою, ухвалював фатальні рішення, відправляв людей на війну, схилився над тілами полеглих десантників, захоплювався чарівністю Ніагарського водоспаду і відпочивав під найстарішим дубом у Палестині. Він чудово описував усі ці пригоди, виявляючи іноді поетичну емоційність, що погано з ним асоціювалася.

Проте посеред тисяч епізодів, з яких складалося його життя, жоден із них так не захоплює своєю суттю й не показує краще його особистість, як епізод, зафільмований вдень на бульварі Ротшильда в Тель-Авіві у п'ятницю 14 травня 1948 року. На контрасті з офіційним чорним «Лінкольном» ми бачимо невисокого чоловіка з гривою сивого волосся. Його дружина, Паула, яка вийшла з машини першою, прямує поперед нього до сходів Музею мистецтв. Будівлю оточив натовп. Бен-Гуріон одягнутий у темний костюм і краватку, що тримається на срібній шпильці. У лівій руці він тримає гомбург і тонкий портфель — під пахвою. Імовірніше він має вигляд досвідченого адвоката, ніж зухвалого революціонера. Вийшовши з машини, він закриває двері. Невідомий молодик в уніформі країни, якої на разі не існує, стоїть біля автомобіля, але, схоже, не знає, як поводитися. Бен-Гуріон зупиняється перед ним, раптом, приставивши праву руку до чола, енергійно вітає під козирок. Цієї миті він, здається, ототожнює розгубленого хлопця з героями історії Ізраїлю.

У свої шістдесят два роки він видавався старшим і трохи гладким. Кількома хвилинами пізніше він проголосить створення держави Ізраїль і спостерігатиме за підписанням Декларації незалежності. Невдовзі він стане прем'єр-міністром нової країни й очолюватиме її п'ятнадцять років, незважаючи на виклики, що стояли перед ним і країною на початку. Він

швидко підіймається сходами, ніби боїться прогавити цей історичний момент.

[■]

Тиждень, що передував проголошенню держави, був напруженим. Бен-Гуріон важко працював, багато хвилювався й мало спав. Більшу частину свого часу він проводив у компанії військових командирів. Деякі з них були незадоволені й навіть оголошували політичне повстання. Безперервна війна за Палестину почалася за пів року до того і завдавала важкі втрати. Єрусалим довгий час був під облогою, усі підходи заблоковано; окремі єврейські поселення були змушені здатися арабським військам. Деякі військові операції зазнали поразки; уже загинуло п'ятнадцять сотень євреїв, більшість з яких — солдати.¹⁰ Бен-Гуріон занотував довгий перелік питань, що чекали на його рішення, серед яких було й таке: «Чи треба виганяти арабів?»¹¹

Тоді вже десятки тисяч арабів по всій країні лишилися без даху над головою. Багато арабських будинків у багатьох містах, серед яких Хайфа та Яффа, стояли пустками. Це був перший етап Накби. Бен-Гуріон ніколи не був ближче до здійснення мети всього свого життя — створити єврейську більшість у незалежній державі Палестині.

Напередодні всю ніч він працював над остаточним варіантом Декларації незалежності. Їх було кілька. Моше Шарет (або Шерток) — міністр закордонних справ Ізраїлю — зібрав їх в один. «Я створив досконалий варіант, — розповідав пізніше Шарет. — І подаю Декларацію у формі „тоді, як це... та тоді, як те... тоді, як щось інше...“, і потім доходжу висновку: отже!» Він уважав це такою структурою, що створювала «внутрішню напругу». Проте Бен-Гуріон не бажав, щоб це був договір оренди. Він хотів потужну історичну декларацію, яка б вражала й лунала урочисто для наступних поколінь. Забравши її додому, він її майже повністю переписав. Шарет ніколи йому цього не пробачив.¹²

Бен-Гуріон акцентував на сіоністській версії єврейської історії. Перших два речення Декларації зменшували внесок єврейської діаспори: «Земля Ізраїлю була батьківщиною єврей-

ського народу. Тут було сформовано його духовну, релігійну та політичну ідентичність». Версія Шарета починалася з вигнання євреїв; у переробленому тексті Бен-Гуріон ставив наголос на незалежності, що передувала цій події. Він наголошував на ідентичності євреїв, які осіли в Палестині на початку ХХ століття, а серед них і він сам: «Піонери та ма'апілім [іммігранти, що ввійшли до Палестини всупереч обмежувальному законодавству Великої Британії]». Це тісно пов'язало сіоністський проєкт і рух робітничого класу. Шарет посилався на резолюцію Організації Об'єднаних Націй від 29 листопада 1947 року, що закликала до створення єврейської й арабської держав у Палестині. Бен-Гуріон ухилився від факту, що резолюція обумовлювала розділення Палестини між двома народами. Декларація обіцяла всім рівні права та конституцію. Нова країна повинна була бути «єврейською державою», але ніхто, і сам Бен-Гуріон зокрема, точно не знав, що містило це поняття.

Церемонію організували поспіхом, тож вона мала скінчитися до початку Шабату. Останньої хвилини все було майже скасовано через розбіжність у тому, чи варто згадувати в тексті Бога. Представники релігійних партій наполягали на цьому; деякі ліві члени виступали проти. Бен-Гуріон переконував усіх погодитися зі словами «Скеля Ізраїлю». Каліграфію не вдалося зробити вчасно, до церемонії, тож присутні ставили свої підписи внизу порожнього шматка пергаменту.¹³ Бен-Гуріон бачив у підписанні декларації крок до часів двотисячолітньої давнини, а отже, до відновлення єврейської незалежності. У нього були вагомні причини з оптимізмом ставитися до підписання документа, але у своєму щоденнику він писав, що почувався «скорботним серед тих, хто святкував», бо створення держави ще не було гарантованим. «Держави не подаються народам на золотих тарілках», — казав він, використовуючи вираз із Талмуду. Бен-Гуріон також міг би сказати простіше: «Створення держави Ізраїль не буде схожим на пікнік».¹⁴ Його песимізм був захисною реакцією від ілюзій. «Я передбачав найгірше, що могло статися», — сказав якимось він. — Я робив так усі ці роки. Якщо такого не трапиться, добре, але ти повинен бути готовий до найгіршого. Людська істота не є раціональним створінням; ти ніколи не знаєш, які сили нею керують, що може спасти на

думку наступної миті». ¹⁵ Він бачив імовірність вторгнення до Ізраїлю армій сусідніх арабських країн, що прагнули знищити його. Він вірив, що Ізраїль міг перемогти; Бен-Гуріон також вірив у свою здатність привести його до перемоги. А ще він вірив, що воно того варте. Він назвав створення держави «компенсацією за знищення мільйонів» під час Голокосту. ¹⁶

Після церемонії Давид повернувся до Червоного Дому, як називали військовий штаб, недалеко від узбережжя. Йому вручили тривожні повідомлення з кількох фронтів. Протягом ночі він двічі прокидався: уперше, коли його сповістили, що президент Трумен визнав державу, і вдруге — щоб дістатися до радіостудії, де він міг записати промову для Штатів. У небі Тель-Авіва з'явилися єгипетські літаки й пролунали вибухи. «Цієї миті вони бомблять Тель-Авів», — казав Бен-Гуріон Америці. Коли він повернувся додому, то написав про це у своєму щоденнику: «Люди у піжамах і нічних сорочках визирали з кожного будинку, але нереального страху не було». Він згадував своє перебування в Лондоні під час «Бліцу», і здавалося, очікував, що й Тель-Авів мав прожити свої найкращі часи. Усвідомлюючи, важливість слів для творення історії, Бен-Гуріон намагався двадцять років по тому змінити враження щодо жителів Тель-Авіву, ніби вони недостатньо хоробрі, вписавши в оригінальний щоденник слова «Я відчував: вони витримують». ¹⁷

Він не брав на себе відповідальність за створення держави, і це цілком виправдано. Ізраїль з'явився на світ наприкінці процесу, що почався за тридцять років до того, як Британія почала допомагати сіоністському рухові у створенні Єврейського національного дому в Палестині. Бен-Гуріон керував цим процесом протягом покоління, а особливо протягом першого десятиліття незалежності. Він був у політиці близько сорока років, почавши практично відразу після переїзду до Палестини, брав участь майже в усіх проявах життя її єврейської спільноти. Перша політична стаття Бен-Гуріона, опублікована у двадцять чотири роки, поставила його у ряд із тими, хто вів боротьбу. Відтоді він прагнув досягти й утримати позицію національного лідерства. Його наставники — перший і головний з яких Берл Кацнельсон, а також кілька можливих конкурентів — померли один за одним. Смерть Зеєва Жаботинського,

його найзапеклішого ворога від правих, і кінець Хаїма Вейцмана — президента Сіоністської організації, чию мантию як головного єврейського державного діяча Бен-Гуріон прагнув успадкувати лишили його майже єдиним кандидатом у все-світньому сіоністському русі.

Загалом він дотримувався основних правил ізраїльської політики й відчував, що більш схильний до середньої позиції. Його готовність сплатити майже будь-яку ціну задля втілення сіоністської мрії іноді поєднувалася з тактичними поступками та прагматичними компромісами. Колеги часто критикували його: як із боку опозиції, так і з панівної коаліції; іноді його вимоги ігнорували, а пропозиції могли бути відхилені. Проте загалом визнавали лідерство за ним. Партія, членом якої він був, бачила в ньому політичного й національного активіста; іноді його колеги поводитися, як школярі, що за спиною лають вчителя: «Я висловлююсь проти, але голосую за, тому що вірю Бен-Гуріону й не хочу потім нести відповідальність», — казав якось один із членів його Кабінету міністрів.¹⁸

Він багато виступав публічно, відповідав на отримані ним листи і був відкритий до багатьох із тих, хто шукав його, серед інших й ексцентриків та авантюристів.¹⁹ Свої промови Бен-Гуріон переважно писав задалегідь, але добре знав, як їх ліпше представити, щоб видати за імпровізацію. Багато з його промов тривали годинами; його речення були довгі та складні, які легше читати очима, ніж сприймати на слух. Пронизливий голос і невисока його статура робили не найкраще враження на оточення. Утім, чим білішою ставала грива його волосся, тим більше Бен-Гуріон ставав схожим на символ справжнього та досяжного сіонізму.

«Коли я звертаюся до конкретного питання — що робити сьогодні, завтра — я ніби перетворююсь на комп'ютерну машину», — сказав він якось; іншим разом він пояснив: «Я підходжу до всіх питань сіонізму з наукового погляду й завжди шукаю можливий раціональний шлях розв'язання проблеми».²⁰ Він прирівнював себе до інженера, що збирається будувати дім. Мотиви будівництва «естетичні, релігійні та трансцендентні», казав він, але коли настає час будувати, «ти повинен усе зважити й виміряти... Те саме є справедливим

і в будівництві держави». ²¹ Насправді на нього сильно впливали емоції, вони керували його діями й диктували рішення. Іноді він дивувався іншим самовдоволеними висловлюваннями й імпульсивною упертістю. ²² Причиною таких вибухів могло бути певне душевне горе, і він втрачав контроль над собою. Іноколи він планував вибухи свого гніву заздалегідь. Часто робив спроби оскаржити своє лідерство не лише як персональну образу, а і як наступ на національні інтереси. У Бен-Гуріона сіонізм і його власне Я змішалися в одне ціле. Нелегко було жити в країні, яку він очолював; ізраїльтяни розраховували висунути колективні потреби напереді власних сподівань і бажань. Кожен житель був солдатом на службі історії, а Бен-Гуріон — історичним командиром.

[■]

Ті, хто його знав, і дружина Паула зокрема, погоджувалися, що «він не розуміє людей»; це міг бути тактичний спосіб сказати Бен-Гуріону про його зарозумілий егоцентризм і звички ображати й принижувати інших. Іноді він був мстивим, брехливим базікою без почуття гумору. Безнадійним невдахою й мало коли вибачався. Один знайомий казав, що Бен-Гуріона не цікавили власне люди, а тільки те, яку користь із них можна отримати. ²³

Читаючи його твори, можна подумати, ніби його мало цікавили дрібні щоденні справи, але, як часто трапляється, це насправді було не так. Рахель Янаїт Бен-Цві, яку також залічували до засновників Ізраїлю, лишила нащадкам велику таємницю, що берегла багато років. Її розтаємничили тільки після її смерті дослідники в Інституті спадщини Бен-Гуріона. Янаїт також зупинялась у готелі «Калія» того дня 1940 року, і бачила Бен-Гуріона в компанії молодої жінки. Янаїт добре знала його: він часто закохувався, зауважила вона. ²⁴ Часто здавалося, ніби він був закоханий швидше у власне почуття, ніж у конкретну жінку.

Крім того, він був закоханий у власну мрію й боявся розлучитися з нею. «Месіанська епоха важливіша за Месію, — казав він. — Тієї хвилини, коли Месія прийде, він припинить ним бути. Якщо ти можеш знайти адресу Месії

в телефонній книзі, він більше не Месія». Іноді йому здавалося, що він з однаковою силою бажає й боїться здійснення мрії. Бен-Гуріон хотів досягти сіоністської мети, але боявся в майбутньому прокинутися у повсякденному житті.²⁵ Він поділився своєю думкою щодо Месії з групою письменників, яких скликав на зустріч. Йому було властиво думати, що його особиста мрія — одна з найвеличніших екзистенціальних питань людства.

Якось у вересні 1948 року Бен-Гуріон зробив перерву в керуванні війною, щоб захистити Платона. Він поїхав у відповідь на статтю Єхіеля Гальперіна, письменника та журналіста щоденної газети «Давар». Гальперін наполягав, що Платон «не бачив несправедливості в увічненні рабства». У листі Бен-Гуріон уточнив: «Платон не згадує про рабство у книзі „Республіка”». «Так, Платон був аристократом, — писав він, — і його політичні погляди аристократичні, але його намір був аристократією у простому та зрозумілому сенсі цього слова, що є правилом усіх вищих за рангом, або, як він додавав, правилом філософів, що позначає людей абсолютної істини та справедливості, які не отримують допомоги й переваг від уряду, не мають навіть бажання керувати, але повинні це виконувати як громадський обов'язок».

Три тижні по тому, коли на фронті йшли вирішальні бої, Бен-Гуріон відправив Гальперіну інший лист, цього разу про «Закони» Платона. Він завжди хотів вірити, що цей діалог був підробкою, і дуже засмутився, коли дізнався що це був справді Платон. Бен-Гуріон відчував, що на відміну від духу гуманізму, яким була просякнута «Республіка», Платон у своїх «Законах» дивився на життя майже як судовий слідчий. Він намагався пояснити собі, як це могло статися. «Дві книги були написані у різні етапи життя, — писав він. — „Республіка” написана, коли Платону було близько п'ятдесяти років, на злеті його літературної та інтелектуальної міці, і це з філософського й художнього погляду його найкраща книга. „Закони” він написав у похилому віці, уже у вісімдесят років із важким серцем, безжальною душею та гнівним розумом». Те саме могло б трапитися і з самим Бен-Гуріоном. У прагненні виправдати Платона він все-таки додав: «Я не впевнений, що рабство було

найогиднішою несправедливістю тих часів. Як на мене, війни були гіршими, ніж рабство (і були також їх причиною), а ця несправедливість актуальна і сьогодні. «Платон теж так гадав, — додав він, — до нього варто дослухатися».²⁶ Бен-Гуріон помилявся — рабство справді згадується в «Республіці». Проте діалог Платона служив йому посібником для будування держави. У своєму кабінеті поруч із бюстами Будди та Мойсея він розмістив і бюст Платона.²⁷

Бен-Гуріон підтримував вивчення Біблії у своєму домі та просував дві концепції, щоб схарактеризувати моральний образ держави Ізраїль, його долю та зобов'язання перед собою та світом: у першій концепції йшлося про «обраний народ» — термін, що походить із завіту між Богом і народом Ізраїлю (Вихід 19:5–6); другою була відданість єврейського народу принципам справедливості та миру, що робить його «світлом для всіх народів» у дусі пророків (Ісаїя 49:6). Бен-Гуріон часто говорив і писав про ці концепції. Він загалом розглядав їх із боку назви, яку обрав для однієї зі своїх статей на тему «Становище зобов'язує».²⁸ Поводження у манері, яка робить Ізраїль «світлом для всіх народів» показувало уразливість країни й залежність від світової підтримки. Були у Бен-Гуріона також і протилежні заяви. «Те, що говорять язичники, є менш важливим, ніж те, що роблять євреї», — заявляв він.²⁹ Насправді він надавав зазвичай велике значення ставленню інших націй до власної. Як більшість його краян, Бен-Гуріон був людиною, яку переповнювали суперечки. Він любляв характеризувати ізраїльтян цитатою з Вавілонського Талмуду: «Ця нація подібна до пилу і водночас до зірок. Коли вона занепадає, то перетворюється на пил, а коли воскресає, то підноситься до небес».³⁰ Це була духовна структура, якою він широко ділився, адже добре розумівся на цьому. «Якщо ви будете уважно читати мій щоденник, використовуючи критичні біблійні наукові методи... — писав він Шарету, «то зможете довести, що цей щоденник був насправді написаний двома різними людьми, які жили у різні періоди». Він мав здатність до сміливого й водночас делікатного самоаналізу та завжди був готовий до нього; ця риса є однією з тих, що роблять його такою чарівною постаттю.³¹

[■]

Багато людей допомагали мені писати цю книжку; їхні імена містяться у розділі «Подяки». Написання тривало понад п'ять років, і протягом цього часу не було й тижня, щоб Бен-Гуріона хоча б раз не згадали в ізраїльських медіа. Ба більше, в Ізраїлі з'явилися ще чотири його біографії разом із полицею інших книжок, де він був у центрі уваги.³² Документальний фільм, заснований на ранніх невідомих інтерв'ю з Бен-Гуріоном, зібрав широку аудиторію. Це свідчить про те, що ізраїльтяни прагнуть мати сумлінне керівництво, схоже на владу і драму Бен-Гуріона, і зрозуміти цю загадкову людину.

Частина I

ШЛЯХ ДО ВЛАДИ

[■]

Бен-Гуріон: Коли я був трирічним хлопчиком, то знав, що не буду жити в місці, де народився... так само, як не бажав вивчати мову тієї країни.

Журналіст: Містере Бен-Гуріоне, у трирічному віці ви вже про це знали?

Бен-Гуріон: У трирічному віці я знав, що не буду жити в тій країні! Саме так, з того часу, коли мені було три!.. І так було з усіма євреями. Ми знали, що наше місце не там, де ми жили, а на землі Ізраїлю.³³

На шляху (1947), очима Джозефа Баса
(завдяки люб'язності родини Баса)

Зміст

[■]

ВСТУП: СТОПАМИ ІСТОРІЇ	3
Частина I. ШЛЯХ ДО ВЛАДИ	15
1. ОБІТ	17
2. ЗГОРТОК ВОГНЮ.	34
3. ПТАХИ	55
4. ІНОЗЕМНА РОБОЧА СИЛА.	70
5. СЕДЖЕРА	86
6. ДЕПОРТАЦІЯ	102
7. НОВИЙ СВІТ	127
8. АВТОРИТЕТ	156
9. СКАНДАЛИ.	190
10. ОБ'ЄДНАННЯ	220
11. ПЕРЕГОВОРИ	252
12. КРИЛА ВІЙНИ	287
13. СІОНІСТСЬКА ПИЛЬНІСТЬ.	318
14. ГОЛОКОСТ І СХІЗМА.	352
Частина II. МЕЖІ ВЛАДИ.	383
15. МАПИ	385
16. РОЗДІЛЕННЯ	418
17. ВІЙНА	450
18. НОВІ ІЗРАЇЛЬТЯНИ	485
19. ТРИВОГИ	516
20. БРУДНА СПРАВА	553
21. ДРУГИЙ РАУНД	581
22. СКАЖИ «ТАК» СТАРОМУ	618
23. СПРАВА ЛАВОНА.	650
24. СУТІНКИ.	675
25. ІНШИЙ ВИД ЄВРЕЯ	699
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	726
БІБЛІОГРАФІЯ	782
ПОДЯКИ.	793